

Fler EU-medlemmar önskas!

av Walburga Habsburg Douglas

J

H

S

Rapporten är skriven av Walburga Habsburg Douglas för
Jarl Hjalmarson Stiftelsen
© Jarl Hjalmarson Stiftelsen 2009

Fler EU-medlemmar önskas!

Redan efter första världskriget väcktes tanken på att skapa ett enat Europa. Statsmän som den franske politikern Aristide Briand och den tyske ledaren Gustav Stresemann, men även den böhmiske diplomatsonen Richard von Coudenhove-Kalergi såg enighet som en garant för fred och frihet. Europatanken spreds under mellankrigstiden, men inte i tillräckligt vida kretsar för att förhindra andra världskriget.

Efter andra världskriget återuppväcktes Europatanken. Denna gång slog idén definitivt rot. Fred och frihet blev det centrala för att skapa hopp och framtidstro på en sargad och delad kontinent.

De gamla arvfienderna Frankrike och Tyskland utgjorde kärnan i det nya Europa. Detta trots att många militära strider tidigare och under andra världskriget hade utkämpats mellan länderna. Floden Rhen var under 1900-talets första hälft ett av de hett omstridda områden där fransmän stod mot tyskar – och tvärtom. I området längs floden fanns kol och stål - viktiga råvaror för att smida vapen som var nödvändiga för att vinna ett krig. I skuggan av andra världskriget och med krigets fasor i minnet framstod dock samarbete som det bästa alternativet. Genom att inrätta en gemensam institution för att ta hand om kol och stål skulle framtida väpnade konflikter undvikas mellan Tyskland och Frankrike. Kol- och Stålunionen blev startskottet för det som i sinom tid blev Europeiska Gemenskapen (EG). Utöver Tyskland och Frankrike var ytterligare fyra länder med från allra första början: Italien, Belgien, Nederländerna och Luxemburg.

Så hade kärnan till dagens Europeiska Unionen skapats. Med vetskap om att samarbete kan förhindra krig utvidgades den Europeiska

Gemenskapen stegvis till allt fler länder och områden. Omstridda frågor lades under Gemenskapens mandat: atomenergin stod först i tur och sedan det ekonomiska samarbetet.

Samtidigt som EG växte stod det dock klart att den bara omfattade en del av Europa - mycket fattades för att organisationen skulle vara synonym med Europa.

Vid slutet av andra världskriget delades kontinenten i två delar - öst och väst. I fredsfördragen från Jalta och Potsdam slogs fast att den västra delen var fri och demokratisk, medan den östra delen hamnade under kommunistisk dominans - både säkerhetspolitiskt genom Warszawapakten men även ekonomiskt. Järnridån och senare Berlinmuren var de yttersta bevisen för att Europa bestod av två världar.

Till att börja med hade folken bakom järnridån ingen möjlighet att följa utvecklingen i väst. Den ryska maktapparaten avskärmade dem effektivt från allt västligt inflytande och lyckades invägga dem i en politiskt motiverad aningslöshet. När ekonomierna i det politiskt och militärt enade Västeuropa började blomstra blev det dock svårt att undanhålla folken i öst denna utveckling. Med bättre och starkare radio- och tv-sändare, men särskilt med introduktionen av internet översköljdes även Östeuropa av en explosionsartad informationsvåg.

Järnridån var inte längre ett informationshinder, människor bakom den kunde söka information, jämföra öst med väst och fråga sig själva: varför får inte vi vara en del av den positiva ekonomiska utvecklingen, varför får inte vi själv bestämma över vår framtid?

Befolkningen i länderna bakom järnridån ville vara med! Och denna starka vilja ledde så småningom till järnridåns fall och befrielse från kommunismen.

För tjugo år sedan, på våren 1989, började Östtyskarna ledda av en synnerligen rigid regering - att motsätta sig de rådande förhållandena. Det började i storstäderna Dresden och Leipzig. Varje måndag samlades ett stort antal medborgare ut på gator och torg för att demonstrera mot regimen. Detta var ett tecken så gott som något annat på att de hade förlorat rädslan, att de ville finna sin roll och plats i ett enat Europa. Och när rädslan var borta tappade den kommunistiska regeringen sitt grepp – en förändring som till slut ledde till öststaternas befrielse.

Östtyskarna fick hjälp av många engagerade européer i väst, inte minst av svenskar som under moderaternas ledning höll parallella måndagsdemonstrationer på Norrmalmstorg. Ett solidaritetstecken helt i linje med moderaternas roll som första svenska Europaparti. Till detta ska läggas det stora intresse som svenskar genom tiderna visat för ett Storeuropa. Detta gäller särskilt intresse för Danmark, Norge, Finland och Ryssland.

Det var 1989 som Europa återförenades och järnridån demonterades. Under några dramatiska sommarmånader hände allt: fria val i Polen, paneuropeisk picknick i ungerska Sopron där järnridån handgripligen monterades ner och den största flyktingsvågen från öst till väst sedan Berlinmuren byggdes blev ett faktum, Vaclav Havels modiga insats i Tjeckien, mänskliga kedjor i Baltikum och till slut murens fall i Berlin.

Drivkraften bakom dessa händelser var givetvis intresset att vara med i den ekonomiska utvecklingen, att få del av välståndet, men det var först och främst en önskan att vara en del av ett enat Europa.

Sverige var under denna dramatiska tid ännu inte medlem i EU, men påverkades självfallet av händelserna, ansökte om medlemskap och började förhandla kort därefter.

Redan 2001 blev Sverige för första gången EU-ordförandeland under Göran Persson. Den gången innehöll programmet tre huvudpunkter:

- Enlargement (utvidgning)
- Environment (miljö)
- Employment (jobbpolitik)

Utvidgningspolitiken stod redan då högst upp på dagordningen – en central fråga med hänsyn till att länderna i Central- och Östeuropa, efter befrielsen, nästan alla hade börjat förhandla om medlemskap. Som ordförandeland lyckades Sverige skynda på förhandlingarna, något som bidrog till att många av staterna i tidigare Öst- och Central-europa blev EU-medlemmar den 1 januari 2004.

Det kanske mest spännande var att även de tre Baltiska staterna ingick i denna utvidgning – som första före detta delstater i Sovjetunionen. En intressant utveckling inte minst för oss, som bor i Östersjöområdet.

Genom denna utvidgning blev Östersjön ett europeiskt innanhav. Något som var och är viktigt för Sverige. Då även Polen blev medlem förändrades ju plötsligt perspektivet: Sverige, som alltid hade varit i periferin, blev plötsligt en av kärnländerna.

Genom denna viktiga utvidgning av EU försköts frihets- och säkerhetszonen långt österut och EU:s tyngdpunkt försköts även något norrut.

Från första juli, åtta år senare, är Sverige återigen ordförandeland i EU. Och än en gång kan vi konstatera att utvidgningen är en av huvudpunkterna. Då är det viktigt att känna till historien, att vi påminner oss om järnridåns fall för 20 år sedan. **För än en gång ska Sverige spela en instrumentell roll i strävan att skjuta fredens och frihetens gräns längre öster- och söderut.**

Denna gång omfattar utvidgningsperspektivet fem olika områden, som Sverige särskilt bör arbeta med under ordförandeskapet:

- Balkan
- Turkiet
- Svarta havsområdet – Kaukasus
- Ukraina, Vitryssland och Moldavien
- Island

Balkan

Under början av 1990-talet utropade delrepublikerna i före detta Jugoslavien sin självständighet. Kartan på Balkan och i Central-europa ritades om. Vi var alla vittnen till hur tidigare försvunna stater återuppstod och gamla nationer återupplivades. Men det vara bara en av dessa stater med nyvunnen självständighet som fanns med i gruppen nya EU-medlemmar i den senaste utvidgningen: **Slovenien**.

Det finns ett intresse hos samtliga länder på Balkan att tillhöra Europa och EU. Närmast på tur står **Kroatien**, som nästan förhandlat färdigt om EU-medlemskap. Självaste EU-kommissionen har bedömt att det är möjligt att förhandlingarna slutförs under Sveriges ordförandeskap vilket skulle innebära att ratificeringsprocessen för medlemskapet kan påbörjas.

Detta är ett minst sagt spännande perspektiv!

Endast ett problem kvarstår för Kroatien: Landet har en gränsvist med Slovenien, grannen i norr. EU har dock fattat ett principbeslut att bilaterala konflikter inte får blockera medlemskapsförhandlingarna – ett beslut, som har stor bäring även på andra bilaterala konflikter mellan medlemsländer och kandidatländer. I detta läge är det en självklarhet att Sverige under sitt ordförandeskap ska arbeta målmedvetet för att avsluta förhandlingarna mellan EU och Kroatien. Nästa stat på tur att bli medlem i EU är **Makedonien**, som redan har fått kandidatstatus. Landet har gjort enorma framsteg. Man samarbetar nära med den internationella domstolen i Haag och har visat på demokratisk mognad, särskilt i de senaste lokal- och presidentvalen. Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) bedömde senaste valet som ”free and fair” och gav landet bra betyg. Makedonien har stora förhoppningar att Sverige som ordförandeland primärt ska kunna fastställa datum för när medlemskapsförhandlingar kan påbörjas. För Makedonien, som uppfyller nästan alla Schengen-kriterier– det gör även övriga länder på Balkan – är det också viktigt att få lättnader vad gäller inresa/visum till Schengen. Ett stort problem i sammanhanget är dock att Grekland

bestrider Makedoniens författningsmässiga namn och vill tvinga den Makedonska regeringen att ändra namnet. Även i denna konflikt kan man konstatera att EU uttalat att bilaterala konflikter inte får inverka på medlemskapsförhandlingar.

För några månader sedan ratificerade Sveriges riksdag ett SAA-avtal (Stability and Association-Agreement) med **Bosnien-Hercegovina**. Detta är ett avgörande första steg på väg mot kandidatstatus inom EU. Bosnien-Hercegovina är dock ett djupt splittrat land och många internationella bedömare menar att ett inbördeskrig bara kan förhindras genom internationell militär närvaro. Mycket har emellertid hänt även här: Schengenkriterierna har uppnåtts (mest tack vare stöd från svenska experter), de olika folkgrupperna känner trycket att sätta sig vid förhandlingsbordet, polisen har reformerats och i dagsläget underhandlas om en ny författning. Även i Bosnien-Hercegovina skulle varje lättnad i fråga om visum för Schengenområdet ses som ett stort framsteg. Här har Sverige en viktig roll som ordförandeland! Och man bör hålla i minnet att det är viktigt för länderna på Balkan att man ”får utdelning” för sin beredskap att samarbeta.

Serbien, som haft en brant backe att bestiga på väg mot medlemskap, har gjort många framsteg under de gångna månaderna – inte minst i samarbetet med domstolen i Haag. Här ser man ett lysande exempel på hur EU verkar genom ”soft power”. EU-medlemskapet betraktas som så viktigt att landet är berett att snabbt ta steg i en pro-europeisk riktning. Ett SAA-avtal har undertecknats även för Serbien men avtalet har ännu inte trätt i kraft. För att så ska ske krävs utvidgat samarbete med domstolen i Haag. Och frågan är hur snabbt utvecklingen kan gå? Det är fullt möjligt att vi under Svenskt ordförandeskap får uppleva förändringar som möjliggör kandidatstatus. Det finns tecken som tyder på detta: att EU spelar en avgörande roll i Serbien samt står för fred och frihet. EU står också för framtiden i ett gemensamt Europa.

I Serbiens grannland **Montenegro** är framtid nära förknippad med vad som händer norr om gränsen mot Serbien. Tack vare ett lyckat, de-

mokratiskt val för några månader sedan, finns även här hopp om snabba positiva förändringar. Och mycket kan ske de närmaste månaderna!

Europas nyaste land, **Kosovo**, har med största sannolikhet den längsta vägen att gå för att bli EU-medlem. Trots detta är landet redan idag en viktig partner i Europa. Här är det EU som tagit på sig ledartröjan. Genom EULEX (EU:s polis- och rättsmission) hjälper EU till att administrera landet, bekämpa korrupktion, och föra utvecklingen framåt. EU hjälper även till att skapa ett fungerande minoritetsskydd. Detta är ytterligare ett viktigt område, där EU:s ”soft power” kan påverka utvecklingen i positiv riktning. Och även om EU-medlemskap ligger långt i framtiden, kan man redan idag skönja, att Kosovo förbereder sig för den dagen. Sannolikheten är stor att Kosovo, genom det nära EU-samarbetet, får en enklare start än många andra länder när det gäller i att finna sig tillrätta i de Europeiska korridorerna.

Albanien har fått luft under vingarna genom det nyvunna NATO-medlemskapet. Premiärminister Sali Berisha reste till Bryssel i april i år för att överlämna medlemskapsansökan till EU – ett viktigt steg, som ska ge landet kraft till resan. Även i detta fall är de närmaste månaderna, med bland annat parlamentsval, avgörande för att landet ska kunna börja förhandla. Och det är Sverige som under svenskt ordförandeskap kan stå för de avgörande besluten. Tilläggas bör att EU utan dröjsmål måste ta tillvara den positiva utveckling som följer i NATO-medlemskapets spår.

Turkiet

Landet vid Bosporen fyller en viktig funktion i Europa och EU.

Sveriges riksdag har enhälligt uttalat sig för ett EU-medlemskap. Alla riksdagspartier står bakom beslutet. Turkiet är bron mellan Europa och Mellanöstern som måste få stöd av oss i dess strävan att demokratisera landet. Utan ett nära samarbete med denna Europeiska utpost skapas en oroshärd nära inpå oss. Turkiet kan dessutom agera medlare mellan de olika kulturerna.

På senare tid ser vi en stabil utveckling i Turkiet mot mer demokrati och mer Europa. Detta är positivt och bör kunna påverka det svenska arbetet under de närmaste månaderna. Klart är samtidigt att vi inte kan eller får svika våra löften till Turkiet. Det är inte acceptabelt att under förhandlingens gång ändra spelreglarna, att plötsligen fördröja eller försvara förhandlingarna, för att ge vika åt politiskt tryck!

Arbetet med att utvidga kretsen med EU-medlemmar måste prioriteras. Kriget i Gaza har med all önskvärd tydlighet visat att vi behöver knyta de moderata krafterna i regionen närmare till oss för att undvika fler konflikter. I denna strävan spelar Turkiet en viktig roll.

Svarta Havet/Kaukasus

Med samarbetet i Östersjöområdet som förebild - ett fredens hav - där de flesta länderna tillhör det Europeiska samarbetet - är Svarta havsregionen en prioriterad fråga under det svenska ordförändreskapet.

Energisamarbete är en central fråga i detta sammanhang. Målet är att diversifiera dess härkomst. Med andra ord, bort från ett allt för stort beroende av en enda producent. För att åstadkomma detta är Svarta havet av strategisk betydelse.

Efter EU-toppmötet i Prag den 7 maj i år handlar det i första hand

om tre stater: Georgien, Armenien och Azerbajdzjan. Alla tre har numera ett närmare samarbete med EU genom det Östra partnerskapet. I och med denna samverkan har Kaukasusländernas Europaperspektiv bekräftats. Självklart ligger medlemskap långt fram i tiden, men när processen väl har inletts blir staterna säkrare och skyddade mot övergrepp genom samarbetet med EU.

I detta sammanhang är fredsperspektivet av avgörande betydelse: Georgien har genom Rysslands invasion under augusti 2008 upplevt att det inte finns någon garanti för territoriell integritet och fred när man kämpar ensam mot en betydligt större granne. Men samtidigt visade kriget i Georgien att EU kan och vill handla för att hjälpa en Europeisk grannstat. EU:s toppmöte i september 2008 fattade beslut om ett 12-punktsprogram för att få stopp på krigshandlingarna och säkra Georgiens existens. Landet visade sin tacksamhet gentemot EU genom att i allt snabbare takt stabilisera demokratin. Man tog dessutom tag i en rad andra problem.

Samtidigt fick den ryska invasionen i Georgien ytterligare en konsekvens:

Den andra frysta konflikten i Kaukasus, den som handlar om Nagorno-Karabach, kom åter upp till ytan, och för första gången på länge har direkta förhandlingar inletts.

Genom det Östra partnerskapet tvingas länderna dessutom att vid upprepade tillfällen sitta ned vid samma bord: Detta är en förstklassigt "sidoeffekt" av detta svensk-polska initiativ!

Det är förvisso tidigt att prata om EU-medlemskap för Kaukasusländerna, men man bör hålla i minnet att det för 21 år sedan lät lika otroligt när någon talade om Polskt eller Ungerskt medlemskap. Länder som idag ses som självklara i EU-kretsen.

Ukraina, Vitryssland och Moldavien

Ukraina, Vitryssland och Moldavien är också med i det Östra partnerskapet. Även för dessa tre länder har Sveriges riksdag enhälligt beslutat att medlemskapsperspektiv ska gälla.

Under de kommande månaderna med Sverige som ordförande-landet ska det Östra partnerskapet fyllas med innehåll. Detta är en viktig uppgift inte minst med tanke på utvecklingen i regionen.

I **Ukraina** är spänningarna stora mellan den östra och västra delen av landet. Man har dessutom – genom sina energibehov – en oroande beroendeställning gentemot Ryssland. Allt detta leder till instabilitet, vilket är olycksbådande. Men samtidigt finns det positiva signaler och hopp inför framtiden: i och med den orangea revolutionen bevisade landet att det betraktar sig självt som en del av Europa samt att man har ambitionen för en bättre och säkrare framtid. Förhoppningarna är stora att EU och EU:s ”soft power” ska kunna påverka och vara ett stöd för demokratiska krafter. EU måste motsvara förväntningarna. Efter att dörren in i NATO stängdes för Ukraina – åtminstone för tillfället – var besvikelsen stor bland ukrainarna. I dagsläget ser det ut som att EU får bli den stabiliserande utvägen.

Inför toppmötet om det Östra partnerskapet den 7 maj 2009, var oron stor att **Vitrysslands** President Alexander Lukasjenko skulle åka till Prag för att delta. Särskilt oppositionen var orolig för vad detta skulle kunna leda till. Lukasjenko kom dock aldrig till Prag och det beslutades att EU ska verka för att även oppositionella krafterna kommer till tals. Det Östliga partnerskapet kan förhoppningsvis vara början till ett sådant utbytte.

Att oppositionen ges möjligheten att göra sina röster hörda samt får delta i utformningen av samarbetet med EU kan göra skillnad även i det sargade Vitryssland. Allt detta ställer dock stora krav på Sverige

som ordförandeland – Sverige som alltid har, oftast som enda landet, samarbetat med den demokratiska oppositionen. Samtidigt visar oppositionens vilja att ge sig in i denna oländiga terräng EU-medlemskapets otroliga attraktionskraft och hur detta inger frihetsskämparna hopp för framtiden.

I **Moldavien** hölls parlamentsval i april 2009. Oppositionen var dock inte beredd att acceptera val- resultatet och landet stod på randen till ett inbördeskrig. Detta till ytan oansenliga land, där den omstridda regionen Transnistrien ingår - med alla problem som en fryst konflikt innebär - behöver EU:s hjälp. Moldavien behöver finna sin plats i det nya Europa. Här fordras också allt tänkbart stöd som kan fås på väg mot EU-medlemskap. EU har definitivt en medlarroll att fylla. Ett arbete som förhoppningsvis så småningom kan leda till att Moldavien i framtiden hittar rätt.

Island

I samband med alla problem som omgärdar den globala ekonomiska krisen har vårt nordiska grannland Island ansökt om EU-medlemskap. Som ordförandeland får Sverige vara med om att inleda förhandlingarna. En uppgift som inte låter så krånglig jämfört med ansökningar från övriga europeiska länder som också aspirerar på medlemskap. Likväl är processen nödvändig för att Europa en gång i framtiden ska bli Paneuropa, det hela Europa!

Slutsatsen är ...

Fortsatt utvidning!

I EU-kretsen ser man Sverige som det mest utvidgningsvänliga landet. Under svenskt ordförandeskap blir det dock frågan om många utmaningar på detta område. I dagsläget måste regeringen bestämma sig för hur man ska gå tillväga.

EU borde införa ett ”lots-system” – delvis enligt förebild hur Skandinavien lotsade de Baltiska staterna in i Unionen. Under deras förhandlingar om medlemskap fick Estland företrädesvis hjälp från Finland, Sverige fungerade som lots för Lettland och Danmark för Litauen. De fick handfast praktisk hjälp men även tillgång till stora nätverk och mycket kunskap. Detta system med lotsar fungerade utmärkt och borde införas för varje land som ansöker om medlemskap. I dagsläget skulle lotsarna allra helst utses ur kretsen av de länder som blev medlemmar 2004. De har fortfarande problem och byråkratiska hinder i färskt minne och kan ge verklig hjälp på vägen.

Förutom detta ”mellanstatliga” bistånd behövs även insatser som endast de partinära stiftelserna i exempelvis Sverige kan ge i form av utbildning, träning och genom att alltid finnas där som ett stöd.

Inom EU-kretsar finns det många som vill bromsa utvidgningen med hänvisningen att man ska vänta tills Lissabonfördraget träder ikraft och tills ”absorptionskapaciten” blir större. Detta är retorik som inte kan accepteras. **Alla europeiska länder som uppfyller Köpenhamnskriterierna har rätt att ansöka om medlemskap. Och EU:s roll – under andra halvåret i år representerat av Sverige som ordförandelandet – är att förhandla så att medlemskapet blir möjligt.**

20 år efter järnridåns fall har vi möjlighet att utvidga EU i fredens och friheten tecken. Vi har också en chans att övertyga tvivlarna. Det är på tiden att vi än en gång talar om grundtanken med EU-samarbetet: att skapa fred och frihet.

Och detta kan och bör vi göra under det svenska ordförandeskapet!

Köpenhamnskriterierna

Alla länder som vill bli medlemmar i EU måste uppfylla villkoren i artikel 49 och principerna i artikel 6.1 i EU-fördraget. Vid EU-toppmötet i Köpenhamn 1993 fastställdes anslutningskriterier och de förstärktes sedan vid toppmötet i Madrid 1995.

För att få bli medlem i EU måste ansökarlandet uppfylla följande tre kriterier:

- Det politiska kriteriet: länderna ska ha stabila institutioner som garanterar demokrati, rättssäkerhet, mänskliga rättigheter och minoritetsskydd.
- Det ekonomiska kriteriet: länderna ska ha en fungerande marknadsekonomi och förmåga att hantera marknadskrafterna och konkurrenstrycket inom EU.
- Det rättsliga kriteriet: länderna ska vara i stånd att anta gemenskapens regelverk och uppfylla de skyldigheter som följer av medlemskapet, särskilt målen om en politisk, ekonomisk och monetär union.

Jarl Hjalmarson Stiftelsen

grundades 1994 och har till uppgift att främja samverkan och europeisk utveckling på frihetens, demokratins och marknads-ekonomins grund. Detta sker genom upplysning och information till politiska partier och organisationer om demokrati och europeisk integration.

De första åren koncentrerade Stiftelsen sin verksamhet främst till länder i närområdet: Estland, Lettland, Litauen, Polen och S:t Petersburg-området. Under senare år har verksamheten vidgats till att även omfatta Azerbajdzjan, Ukraina, Vitryssland, Balkan, Turkiet, Afrika och Latinamerika.

Verksamheten omfattar politiskt aktiva och fokuseras till kvinnor och ungdomar, det vill säga de som inom några år kommer att inneha betydelsefulla politiska positioner i sina respektive länder. Arbetet finansieras i huvudsak av biståndsmyndigheten Sida som en del av det partianknutna bistånd som ska »bistå i utvecklingen av ett väl fungerande partiväsende i u-länder och länder i Central- och Östeuropa i syfte att främja ett representativt demokratiskt styrelseskick«.

Jarl Hjalmarson Stiftelsen
Box 2080
10312 Stockholm
tel 08-676 8000